

*Bert de Groot,
hoogheemraad De Stichtse Rijnlanden*

Met de positionpaper bodemdaling veenweide wil ik u als mede-overheden, boeren, bewoners en samenwerkingsorganisaties uitnodigen en aansporen om gezamenlijk de problematiek rond bodemdaling op te pakken.

Als we in 2050 terugkijken hoop ik dat we kunnen zeggen dat het tempo van daling van de veenbodem met 50% is verminderd op basis van onze gezamenlijke inspanningen. Hiermee hebben we dan ruimschoots de ambitie van ons waterschap overtroffen, namelijk 25% minder bodemdaling.

Ik ben van mening dat er nu gehandeld moet worden om in de toekomst goed wonen en werken in het veen te kunnen blijven garanderen.

Naast het vertragen van bodemdaling heeft ook “de sloot” en “gezond water” mijn aandacht. De verdere invulling van ‘de veenweidesloot van de toekomst’ zie ik dan ook als onlosmakelijk onderdeel van de strategie van het waterschap.

Inhoudsopgave

1. Inleiding

2. Ambitie

3. We nodigen uit tot gezamenlijk handelen

4. Adaptieve peilstrategieën

5. Gebiedsgerichte aanpak: brede maatschappelijke oriëntatie

6. Proces

1. Inleiding

Vertragen bodemdaling: noodzaak voor oplossen water-, RO- en milieuproblemen

Bodemdaling is een langzaam en (in veel veengebieden) een langdurig proces. Bij ongewijzigd gebruik en beheer gaat dit proces gewoon door en wordt dit door klimaatverandering zelfs versterkt. Het beheergebied van ons waterschap bestaat voor circa een kwart uit veen. De mate van bodemdaling verschilt per locatie. Maximaal daalt de veenbodem binnen ons waterschap 1 centimeter per jaar, over honderd jaar is dit 1 meter bodemdaling.

Bodemdaling grijpt negatief in op onder andere wateroverlast, gezond water en potentiële droogte. Maar ook milieu- (denk aan CO₂) en ruimtelijke opgaven spelen in het veenweidegebied. Het vertragen van de bodemdaling is geen doel op zich maar is een middel om negatieve effecten op water, milieu, RO-opgaven en stijgende kosten tegen te gaan. In de afgelopen jaren is het besef gegroeid dat het huidige waterbeheer in het veenweidegebied leidt tot steeds hoger wordende beheer- en instandhoudingskosten.

Samen doen

Niet alleen het waterschap en andere overheden hebben een verantwoordelijkheid voor vertragen van de bodemdaling. Ook de ondernemers en bewoners in het veen hebben een verantwoordelijkheid om actief in te grijpen in het vertragen van de bodemdaling. Gezamenlijk hierin optrekken en handelen zijn hierbij sleutelbegrippen. De werkwijze van 'zorgen voor' naar 'samen doen' zoals geïntroduceerd in de Waterkoers 2016-2021 helpt ons hierbij.

Waarom nu handelen?

Oplossingen voor de problematiek van de zakkende veenweide is niet eenvoudig omdat duurzame maatregelen voor de lange termijn vaak botsen met de huidige gevestigde belangen. Nu echter handelen is noodzakelijk om problemen in de toekomst te voorkomen. Door nu te handelen is er ruimte om gezamenlijke instrumenten te ontwikkelen, waarmee het proces van bodemdaling kan worden vertraagd.

2. Ambitie

In 2050 is de bodemdaling vertraagd met tenminste 25% ten opzichte van het huidige tempo van bodemdaling. Hierdoor is het perspectief behouden en vergroot voor een veenweidegebied dat leefbaar is en een goed ondernemersklimaat biedt. Dit hebben we gezamenlijk bereikt door **nu** concreet te handelen. De tijd van vrijblijvendheid is voorbij.

Het waterschap heeft ambitie binnen het veenweidegebied met onderscheid in drie gebieden die elk hun eigen problematiek van bodemdaling ervaren.

Landelijk gebied

Wat betekent concreet handelen in het landelijk gebied voor ons als waterschap maar ook voor u?

- **Door nu te handelen als boer** heeft u straks betere productieomstandigheden met betrekking tot de waterhuishouding en draagkracht. U heeft zelf een keuze gemaakt in het toepassen van beschikbare innovatieve technieken om bodemdaling te vertragen, dan wel heeft u uw bedrijfsvoering anders ingericht of bent u omgeschakeld naar andere teelten of functies. Niet handelen is ook een keuze, wat inhoudt dat het uiteindelijk natter gaat worden in het landelijk veengebied.
- **Door nu te handelen als waterschap** beschikken we in 2020 over werkende innovatieve instrumenten die bodemdaling effectief en doelmatig vertragen. Door nu te handelen kunnen we de kosten voor het waterbeheer beheersbaar houden en blijft het waterbeheer technisch uitvoerbaar. Dit doet het waterschap door het peil 25 % minder te indexeren aan het tempo van de huidige bodemdaling.
- **Door nu te handelen als provincies en gemeenten** is bodemdaling ingepast in het denk- en uitvoeringsproces van ruimtelijke adaptatie en omgevingsvisies. Hierdoor geeft de algemene democratie rugdekking en ruimte om de “opgave bodemdaling” in samenhang met water-, ruimtelijke en milieupgaven te bezien

Infrastructuur landelijk gebied

Het waterschap heeft de ambitie om gezamenlijk met provincies en gemeenten het gesprek aan te gaan hoe de maatschappelijke kosten voor de infrastructuur in het landelijk gebied geoptimaliseerd kunnen worden, onderdeel hiervan zijn wegen op de keringen. Naast het proces van verbranden van het veen door ontwatering speelt hier ook het vraagstuk van de extra druk van het gewicht van de infrastructuur op de bodem: met als gevolg extra bodemdaling.

Stedelijk gebied

Inrichting van bebouwd gebied op veengrond tegen aanvaardbare maatschappelijke kosten is een gezamenlijk belang. Dit gezamenlijke belang moet worden vertaald in oplossingen binnen toekomstige omgevingsvisies en omgevingsplannen. Bodemdaling als onderwerp is in 2020 ingepast in het denkproces van ruimtelijke adaptatie en omgevingsvisies.

3. We nodigen uit tot gezamenlijk handelen

Om te kunnen handelen is het essentieel om hier de instrumenten voor te hebben. Ons waterschap ondersteunt innovatieve pilots voor het vertragen van de bodemdaling en het uitrollen ervan. De leerervaringen we hier gezamenlijk mee opdoen gebruiken we om ons 'handelen' door te ontwikkelen en aan te passen.

Gezamenlijke pilots

Inzet van de pilots is 'preventie', het vertragen van de bodemdaling, dan wel 'adaptatie', aanpassingen in het gebruik waardoor de kwetsbaarheid voor bodemdaling en de nadelige consequenties verminderen.

- **Landelijk gebied (inclusief bebouwingslinten)**

Het waterschap voelt zich verantwoordelijk voor het aanjagen en stimuleren van innovatieve pilots die gericht zijn op het vertragen van de bodemdaling in het landelijk gebied. Samen met bewoners en boeren start/stimuleert ons waterschap pilots als onderwaterdrainage en 'sturen met grondwater'. Het waterschap monitort deze pilots. Belangrijke onderzoeksvragen bij de pilots zijn de effecten op de extra zoetwatervraag en de oppervlaktewaterkwaliteit. Op deze wijze wordt de instrumentenkist aangevuld (ook door andere partijen) en leren we bewust om te gaan met bodemdaling. Toepassen van maatregelen om de bodemdaling te vertragen door de boer geeft hem goed sturingsmiddel op de gewenste drooglegging van zijn perceel te behouden/verkrijgen. Het waterschap stuurt op het oppervlaktewaterpeil, de boer op de drooglegging.

- **Stedelijk gebied en infrastructuur**

Ons waterschap wil participeren in pilots die gericht zijn op (ruimtelijke) adaptaties die de kwetsbaarheid voor bodemdaling en de nadelige consequenties hiervan in het stedelijk gebied en op de infrastructuur verminderen. Een belangrijk uitgangspunt is de toepassing van de levenscyclusbenadering. In de levenscyclusbenadering worden alle maatschappelijke kosten gedurende de gehele levenscyclus meegenomen. Het gaat daarbij in elk geval om kosten van de gebouweigenaren, de gemeente en het waterschap. Bij grootschalige nieuwbouwlocaties en andere grote ruimtelijke ingrepen adviseert het waterschap gemeenten om de opgave 'bodemdaling' integraal mee te nemen. Door bodemdaling onderdeel te laten zijn van ruimtelijke adaptatie en inrichting wordt het vertragen van bodemdaling integraal onderdeel van afwegingen voor een duurzame leefomgeving. Ook voor de problematiek met de infrastructuur in het landelijk gebied is het onze wens om gezamenlijk met gemeenten in het veen een agenda hiervoor te maken.

Het waterschap ondersteunt pilots in financiële, technische en communicatieve zin

Ons waterschap zal innovatieve pilots om bodemdaling te vertragen in financiële, technische en participatieve zin ondersteunen. Nu investeren en stimuleren is nodig om problemen in de toekomst te voorkomen. Ook stimuleert het waterschap het uitrollen van de pilots tot het moment dat deze gemeengoed zijn geworden. Vooralsnog denkt het waterschap hier aan een termijn van 10 jaar.

Uitnodiging gezamenlijk handelen (vervolg)

Uitrollen pilots

Het waterschap wil dat kansrijke pilots stapsgewijs worden uitgebreid. We leggen de verantwoordelijkheid direct bij de belanghebbenden. We verwachten van hen initiatieven, waarbij het waterschap de waterhuishoudkundige randvoorwaarden levert, bijvoorbeeld in de vorm van voldoende water in droge tijden (op basis van voorzieningenniveau in de polder), afvoermogelijkheden in natte tijden en een daarbij passend peilbeheer. De pilots moeten ons waterschap hiervoor de juiste inzichten verschaffen. Daar waar het doelmatig en effectief is spant het waterschap zich in om sluitende businesscases te krijgen (bijdragen van ondernemer, waterschap en andere overheden voor de aanpak van bodemdaling).

Ja, mits.....

Het waterschap zet zijn instrumenten als de keur en de legger in om regeldruk te vermijden voor maatregelen als onderwaterdrainage en 'sturen met grond'. Hierbij hanteert het waterschap het 'Ja, mits' principe. Binnen voorwaarden kan dan volstaan worden met een meldingsplicht. Het waterschap agendeert de uitwerking van dit beleid.

Benutten, delen en ontwikkelen kennis (techniek, communicatie, financiering)

Innovatie en kennisontwikkeling zijn belangrijke pijlers voor transitie in het veenweidegebied. In de motie van Tweede Kamerlid Eric Smaling wordt gesteld dat kennisdeling, kennisontwikkeling en oplossingen voor de lange termijn centraal moeten staan bij het zoeken naar oplossingen in het veen. Ook ons waterschap wil een proactieve rol spelen in het benutten, delen en ontwikkelen van kennis voor de transitie in het veenweide gebied. Dit betreft o.a het beheersbaar houden van de maatschappelijke kosten en de ondersteuning in technische en participatieve zin van gebiedsprocessen.

Peter de Putter, water jurist (foto)

'Aangepast beleid is mogelijk: geef ingelanden de tijd zich aan te passen, faciliteer dit (deels) en zorg voor rugdekking van andere overheden

4. Adaptieve peilstrategieën vertraging (ongelijkmatige) bodemdaling

Ons waterschap houdt niet meer vast aan de koers van (volledige) peilindexatie. Het waterschap indexeert het peil 25 % minder aan het tempo van de huidige bodemdaling. Als waterschap garanderen we een peil. Minder peilindexatie is een flankerende maatregel om in gebiedsprocessen boeren te stimuleren om een bijdrage te leveren aan het proces om bodemdaling te vertragen.

Adaptief en flexibel peilbeheer

Als waterschap garanderen we een peil. De boer en bewoners zijn aan zet om een bepaalde drooglegging te realiseren. De 'best beschikbare techniek' om bodemdaling te vertragen wordt ingezet door boer en waterschap om de aanwezige maatschappelijke functies zo goed mogelijk te bedienen. De ondernemer heeft de keus deze technieken al dan niet toe te passen, maar ook bijvoorbeeld om andere bedrijfsstrategieën en teelten in te zetten. Inzet van instrumenten als onderwaterdrainage en 'sturen met grondwater' hebben niet alleen effect op de reductie van bodemdaling. Deze maatregelen raken ook de andere waterschapsdoelstellingen. In het licht van de klimaatveranderingen vraagt met name de te verwachten toename van de zoetwatervraag aandacht. Daar waar deze instrumenten grootschalig toegepast worden optimaliseert het waterschap het peilbeheer. Hiertoe onderzoekt het waterschap de mogelijkheden van flexibel peilbeheer zodat de extra zoetwatervraag geminimaliseerd wordt. Adaptief en flexibel peilbeheer kan niet los gezien worden van het slootbeheer en de functies die deze sloot vervult. De verdere invulling van 'de veenweidesloot van de toekomst' is dan ook een onlosmakelijk onderdeel van de strategie van het waterschap.

Peilbesluiten met een termijn van 30 jaar

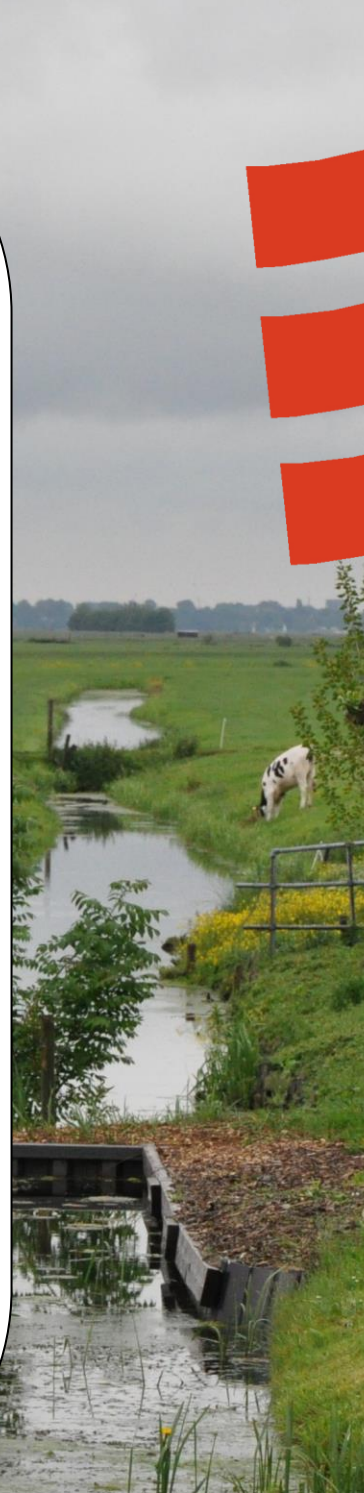
Wij willen perspectief geven aan belanghebbenden door in peilbesluiten een doorkijk te geven voor de komende 30 jaar. Met provincies gaan we in gesprek over de formalisering hiervan in de vorm van 'peilbesluiten met een termijn van 30 jaar'

Hoogwatervoorzieningen

In de vastgestelde beleidsnota hoogwatervoorzieningen (2015) onderstreept ons waterschap een duurzaam beheer van hoogwatervoorzieningen. Concreet betekent dit een stop op de aanleg van nieuwe hoogwatervoorzieningen en het voorkomen van grote peilverschillen tussen bestaande hoogwatervoorzieningen en de omliggende polders. Dit vraagt om een geleidelijke transitie van dalende peilen in hoogwatervoorzieningen of het beperken van bodemdaling en hieraan gerelateerde peilverschillen. Een maatregel hiervoor kan het aanleggen van onderwaterdrainage of drukdrains ('sturen met grondwater') aan weerszijde van de hoogwatervoorziening zijn.

Onderbemalingen

Het waterschap streeft ernaar om peilafwijkingen zo klein mogelijk te houden. Concreet betekent dit dat er in principe geen nieuwe onderbemalingen meer worden toegestaan, tenzij innovatieve technieken om het betreffende grondgebruik te faciliteren onvoldoende voorhanden zijn en redelijkerwijs zijn toe te passen, of omdat water, RO- en milieupogaven om een andere afweging vragen.

5. Gebiedsgerichte aanpak: brede maatschappelijke oriëntatie

Brede maatschappelijke oriëntatie

Het waterschap ambieert een brede maatschappelijke oriëntatie. In de gebiedsgerichte aanpak komen de eerder genoemde strategieën voor het verminderen van bodemdaling samen met gewenste aanpak voor andere opgaven die in een gebied spelen. Dit kunnen zowel watergerelateerde opgaven zijn als ook infrastructurele -, mobiliteits-, ruimtelijke en milieupgaven. Het afwegingsproces met stakeholders resulteert in maatwerk per gebied met een breed scala aan maatschappelijke en publieke waarden.

Omgevingswet en -visies

Bodemdaling agendeert nadrukkelijk de vraag om na te denken over het toekomstig gebruik van de veenweide. Hierdoor is bodemdaling een actueel onderwerp in discussies over verduurzaming van de landbouw, natuur, leefbaarheid kleine kernen, bereikbaarheid en energietransitie. De omgevingsvisies van de provincies en gemeenten bieden de mogelijkheid om bodemdaling te benaderen vanuit een integraal perspectief. Het waterschap zet erop in dat bij afwegingen binnen maatschappelijke thema's de effecten van bodemdaling meegenomen worden.

Een voorbeeld: het toepassen van onderwaterdrainage in zeer natte gebieden kan negatieve effecten hebben op de uitspoeling van nutriënten en kan daarmee een risico voor gezond water zijn. Door dit te combineren met extensieve vormen van landbouw kunnen deze nadelige effecten gecompenseerd worden. Ook nieuwe technische ontwikkelingen als drukdrains kunnen potentieel nadelige effecten op het watersysteem voorkomen. Met andere woorden integrale afwegingen zijn noodzakelijk.

6. Proces

Samen

Deze positionpaper is een uitnodiging om gezamenlijk op te trekken in de problematiek rond bodemdaling en hier een verantwoordelijkheid voor te nemen. Het resultaat van dit proces kan niet op voorhand voorspeld worden. Daarmee is deze positionpaper geen statisch document, maar zal regelmatig worden geëvalueerd.

Evaluatie

De koers en strategie uit dit document wordt over 15 jaar bestuurlijk geëvalueerd. De verwachting is dat dan goed bekeken kan worden of de te verwachte effecten daadwerkelijk optreden. Daarnaast zal het waterschap 5 jaarlijks technische evaluaties uitvoeren. Nieuwe inzichten maken dat voorspellingen over bijvoorbeeld bodemdaling en effecten van voorgenomen maatregelen steeds beter voorspeld kunnen worden.

Netwerk

Alleen door 'gezamenlijk handelen' zullen we onze ambitie kunnen waarmaken om de bodemdaling tenminste met 25% vertraagd te hebben in 2050. Om deze reden participeert het waterschap actief in verschillende de samenwerkingsverbanden.

In gesprek

Met verschillende partijen is het afgelopen half jaar oriënterend gesproken over de gewenste aanpak in het veenweide gebied.

Breed wordt onderschreven dat handelen in het veenweide nu noodzakelijk is, waarbij een integrale kijk en de gezamenlijkheid in de aanpak trefwoorden zijn. Er zijn echter ook accentverschillen, bijvoorbeeld of er naast de stimulering van innovatieve pilots ook flankerend beleid voor aangepast peilbeheer gewenst is. Er is ook discussie over de reikwijdte van stimuleringsregelingen en de aanjaagfunctie van waterschap en medeoverheden naast het gewenst initiatief door boer/burger.

Gesprek continueren

Het is belangrijk ruggensteun te hebben voor de voorgenomen aanpak. Het waterschap heeft dan ook het voornemen om in de periode november 2016 - januari 2017 overleggen te organiseren met :

- provincies Utrecht en Zuid-Holland en 'veen' gemeenten (o.a Woerden en Stichtse Vecht
- vertegenwoordigers van de landbouw sector

De resultaten van de verschillende gesprekken en overleggen worden meegenomen in de uiteindelijke positionpaper. Naar verwachting wordt deze in maart 2017 aan het algemeen bestuur aangeboden.

Programmatische aanpak

Het waterschap wil de aanpak bodemdaling veenweide programmatisch aanvliegen. Het algemeen bestuur stuurt op doelrealisatie van het Programma Veenweide. Jaarlijks worden bij de Voorjaarsnota door het algemeen bestuur middelen voor deze programmatische aanpak vrijgemaakt.

Het college van Dijkgraaf en hoogheemraden stuurt op de afzonderlijke deelprojecten waarmee de programma's worden gerealiseerd.

Het programma veenweide zoekt afstemming en synergie met de andere programma's van het waterschap (gezond water en wateroverlast)

Deze afstemming betreft de inhoud, communicatieve en het proces.

Het waterschap heeft de intentie een gezamenlijke agenda op te stellen. Een aantal onderwerpen agendeert het waterschap nu al voor nadere uitwerking:

Agenderen beleidsuitwerking

- Keurbeleid voor onderwaterdrainage en drukdrains
- Aanpassing nota peilbeheer (peilindexatie, drooglegging, doelmatigheid en onderbemalingen)

An aerial photograph of a rural landscape. The scene is dominated by vibrant green fields, likely pastures or meadows, which are crisscrossed by a network of dark, narrow canals or ditches. A prominent canal winds through the center of the image. In the lower right quadrant, there is a small farmstead consisting of several buildings, including a large white house with a dark roof, surrounded by trees and a fence. The overall impression is of a well-maintained, traditional agricultural landscape.

Colofon:
Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden
Programma Veenweide
Marjan Holtman
DM 1120871

November 2016